

תזכיר חוק

א. שם החוק המוצע

חוק הורים וילדיהם, התשע"ב-2012 (להלן - החוק העיקרי)

ב. מטרת החוק המוצע והצורך בו (סעיף 1 לחוק העיקרי)

הצעת חוק זו מתבססת על המלצות שתי ועדות ציבוריות, אשר עסקו באחריות ההורית למימוש זכויות הילד לפי אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, 1989 (להלן – "האמנה"), שמדינת ישראל אישרה אותה בשנת 1991, ושעוד 188 מדינות הצטרפו אליה. הראשונה, ועדת משנה בנושא "הילד ומשפחתו", בראשות ד"ר תמר מורג, שפעלה במסגרת "הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד ומשפחתו ויישומם בחקיקה", בראשות השופטת סביונה רוטלוי (משרד המשפטים 2003) (להלן – "ועדת רוטלוי"), אשר עסקה באחריות ההורית במסגרת המשפחתית. השנייה, "הוועדה לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית בגירושין", בראשות פרופ' דן שניט (דוח משלים ודוח סופי, משרד המשפטים 2011) (להלן – "ועדת שניט"), שעסקה באחריות ההורית לילדים לאחר שהוריהם נפרדו.

מטרת החוק המוצע היא למלא את מחויבותה של מדינת ישראל לפי סעיף 5 לאמנה - "המדינות החברות יכבדו את זכויותיהם וחובותיהם של הורים ... על מנת לספק, באופן המתאים לצרכי הילד המתפתח, הכוונה והדרכה נאותות בהפעלת הזכויות המוכרות באמנה זו", וזאת על ידי הגדרה בחוק של היקף האחריות ההורית למימוש זכויות הילד וכן קביעת דרך מימושה, הן במסגרת המשפחתית והן לאחר פירוד ההורים.

האמנה משתיתה את הקשר בין הורים לבין ילדיהם על מושג "האחריות ההורית" ולא על ה-"אפוטרופסות" של ההורים על ילדיהם, כפי שנוקט חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962 (להלן – "חוק הכשרות המשפטית") בסעיפים 14 ו-15. לפי האמנה, ילדים הם בעלי זכויות עצמאיים מהוריהם, ואף בעלי זכויות כלפי הוריהם. על כן לפי האמנה, אחריות ההורים היא לממש את זכויותיהם של ילדיהם כשיקול ראשון במעלה (סעיפים 13 ו-18(1) לאמנה). ענייני הילדים אינם יכולים אפוא להיגזר עוד מזכויות ההורים כאפוטרופוסים טבעיים של ילדיהם, כפי שקובע סעיף 14 לחוק הכשרות המשפטית. על פי התפיסה החדשה שמגולמת באמנה, מרכז הכובד עובר להכרה בילד כבעל זכויות ייחודיות, לגדול ולהתפתח כאדם עצמאי, דבר שבא לידי ביטוי בפרט בחובה לשתף את הילד בתהליך קבלת החלטות בעניינו (סעיף 12 לאמנה). עסקינן אפוא, בשינויים ערכיים ומוסריים משמעותיים – שכוללים גם מעבר טרמינולוגי ממונחי חובות וזכויות הוריות שבחוק הכשרות המשפטית (סעיף 15) למונחי אחריות הורית – אשר טומנים בחובם הטמעה של תפיסה נורמטיבית חדשה אודות מהות היחסים בתוך המשפחה כבסיס לכל הסדר משפטי בעניינים שבין ילדים והוריהם.

בהתאם לכך, מבקש חוק זה לבטל את מרבית הוראות הפרק השני של חוק הכשרות המשפטית,

ולהסדיר את יחסייהם של הורים וילדיהם בחוק עצמאי, על יסוד התפיסה של האחריות ההורית. זאת, תוך הגדרת טובת הילד כשיקול ראשון במעלה, זכות הילד לאחריות הורית משותפת וכן בקביעת זכויות עצמאיות ובסיסיות לילד, שחובקות את כל תחומי חייו ומבטיחות לו רמת חיים הולמת לילד. כל זאת, באופן העולה עם מחויבות ישראל לאמנה ועם השינויים החברתיים שחלו בעשורים האחרונים בעולם בתחום זה.

ג. עיקרי החוק המוצע

1) הגדרות (סעיף 2 לחוק העיקרי)

"בן משפחה" - מוצע לקבוע את זכותו של הילד לקשר עם בני המשפחה שקרובים אליו ביותר, בשל תרומתם להתפתחותו. לקשר זה יש חשיבות מיוחדת במקרה שההורים אינם יכולים לממש בצורה המיטבית את אחריותם ההורית. על כן, חשוב שהקשר יהיה יציב ורציף גם בעת שההורים מממשים את אחריותם ההורית.

"הורה" - בנוסף להגדרת הורה מכוח סעיף 2(א)9 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965, כלומר מי שרשום במרשם האוכלוסין כהורה לילד, קובעת ההגדרה שגם הורה שאינו רשום במרשם אך נקבע שהוא הורה לילד לפי סעיפים 1(4) ו-1(6) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995, בתובענה לאמהות או אבהות, לרבות הורה מאמץ או אפוטרופוס או מי שנקבע לגביו בבית משפט לענייני משפחה כי הוא בעל אחריות הורית כלפי ילדה או ילד, ייחשב כהורה.

"פירוד" - מוצע להגדיר את המונח פירוד בהתאם לקבוע כיום בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית.

"ילדה וילד" - מוצע להשתמש במונח "ילדה וילד" במקום המונח "קטין" שבחוק הכשרות המשפטית. המונח "קטין" מדגיש את העדר כשרותו המשפטית של הילד כבסיס לנזקקות שלו לאפוטרופסות הוריו. הדגשה זו, אף מתחדדת לנוכח מיקומן של ההוראות בענייניו בחוק העוסק באנשים שאינם כשירים מבחינה משפטית. לעומת זאת, המונח "ילדה וילד" מבטא את היחסים המשפחתיים הטבעיים בינם לבין ההורים, אשר אחריותם לזכויותיהם היא בשל היותם ילדיהם. על רקע קיומה של אפליה מגדרית בחברה, באופן מודע או לא מודע, מוצע לקבוע במפורש כי זכויות הילדה הם כזכויות הילד.

"בית משפט" - לעניין החוק הסמכות היא לבית משפט לענייני משפחה. כאשר סעיף 17 לחוק קובע כי מקום שבו דין דתי מוסמך על פי דין לדון בענין מענייני האחריות ההורית, יחולו עליו הוראות חוק זה, ויראו כל הוראה בחוק זה שמדובר בה בבית משפט לענייני משפחה כאילו מדובר בה בבית דין דתי.

2) פרק א: זכויות ילדה וילד (סעיפים 3 - 6 לחוק העיקרי)

א. **טובת ילדה וילד** - על פי האמנה, עקרון טובת הילד הוא עיקרון הכרעה שנותן עדיפות נורמטיבית לזכויות הילד. ועדת רוטלוי הציעה כי על טובת הילד לשמש כ- "שיקול ראשון במעלה". נוסח זה עוקב אחר נוסח סעיף 3 לאמנה, שקובע את העיקרון הכללי של טובת הילד כדלקמן:

"In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration."

התרגום הרשמי לביטוי "a primary consideration" הוא "שיקול ראשון במעלה":

"בכל הפעולות הנוגעות לילדים, בין אם ננקטות בידי מוסדות רווחה סוציאלית ציבורית או פרטיים ובין אם בידי בתי משפט, רשויות מנהל או גופים תחיקתיים, תהא טובת הילד שיקול ראשון במעלה."

תרגום זה נראה מדויק ומשקף, לדעת ועדת שניט, את כוונת האמנה הן מן הבחינה המילולית והן מרוח הדברים בסעיפים אחרים באמנה.¹ עמדת ועדת שניט הייתה לכן: "כי מן הראוי לקבוע בחוק את הנוסח שבאמנה, על אף שטובת הילד אינה צריכה להיות שיקול מכריע באופן בלעדי, עליה להוות שיקול מועדף ולא רק שיקול מרכזי מבין השיקולים השונים".²

הוראה זו משנה אפוא את עיקרון טובת הילד כפי שהוא בא לידי ביטוי בסעיף 17 לחוק הכשרות המשפטית שקובע כי "באפוטרופסותם לקטין חייבים ההורים לנהוג לטובת הקטין כדרך שהורים מסורים היו נוהגים בנסיבות העניין". סעיף זה אינו מגדיר אפוא את המשקל שעל ההורים לתת לזכויות הילד כפי שקובעת האמנה ולכן, מוצע להתאימו לאמנה.

¹ כך גם בסעיף 18(1) לאמנה: "Parents or, as the case may be, legal guardians, have the primary responsibility for the upbringing and development of the child. The best interests of the child will be their basic concern".

התרגום הרשמי של הסעיף הוא: "המדינות החברות יעשו כמיטב מאמציהן להבטיח הכרה בעקרון כי לשני ההורים אחריות משותפת לגידול הילד והתפתחותו. להורים, או, לפי העניין, לאפוטרופסים החוקיים, אחריות בסיסית לגידול הילד והתפתחותו, בראש מעיניהם תעמוד טובתו של הילד".

² עם זאת יצוין כי במספר פסקי דין של בית המשפט העליון נקבע כי טובת הילד היא שיקול מכריע, לדוגמה: בג"ץ 7/83 ביאריס נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה, פ"ד לח (1) 673.

מכיוון שעל ההורים מוטלת האחריות למימוש מכלול זכויות הילדה והילד, מוצע לציין בחוק מה הם זכויותיהם הן מכוח החוק והן מכוח האמנה, ולקבוע כי הם זכאים למכלול הזכויות כאמור. חשוב להדגיש, כי אין מדובר ברשימה סגורה של זכויות, שכן מטבע הדברים רשימה זו נתונה להתפתחות החברתית והערכית של החברה בה חי הילד וכפופה להתפתחות הילד והשלבם השונים בחייו.

על סמך התפיסה שביססה האמנה, לפיה זכויות הילד הם נקודת המוצא ליחסי הורים וילדיהם מציב חוק זה את הילד במרכז. לכן נקבע, כי יש לשקלל בקביעת טובת הילדה והילד את מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים שלהם, הן בעת היותם ילדים והן לאורך חייהם, וזאת בשל השלכות תקופת הילדות על התפתחותם גם לעת שהם בגירים.

ב. זכותם של ילדה וילד להורות- החוק המוצע קובע כי זכותם של כל ילדה וילד שהוריהם יהיו אחראים במשותף, אף לאחר פירוד, לגידולם, התפתחותם וכן למכלול זכויותיהם בצורה הולמת העולה בקנה אחד עם טובתם, לפי סעיף 18 לאמנה.³ זכות זו הוגדרה בחוק כזכות טבעית שמהווה בסיס ומסגרת למימוש הזכויות האחרות של הילדה והילד.

ג. זכויות ילדה וילד לפי האמנה- מוצע לאמץ בחוק את מכלול הזכויות המנויות באמנה, כדי להביאם למודעות ההורים והחברה בכללותה. בדרך זו תמלא המדינה את מחויבותה הבסיסית, לפי סעיף 4 לאמנה: "המדינות החברות ינקטו צעדים נאותים, תחיקתיים, מנהליים או אחרים למימוש הזכויות המוכרות באמנה זו", שכן ההורים הם אלה שבראש וראשונה מופקדים על מימוש זכויות ילדיהם. זכויות אלה כוללות את- זכות הילד לזהות, להיקרא בשם שמכבדו ולהירשם במרשם האוכלוסין; זכותו לכבוד והכרה בו כאדם עצמאי; זכותו להכיר את הוריו ולהיות מטופל על ידי שניהם ולפתח יחס כבוד כלפי כל אחד מהם; לקיום קשר ישיר סדיר בינו לבין הוריו וקיום קשר בינו לבין בני משפחתו; להבטחת שלומו ושמירה על בריאותו; להתפתחותו הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית וכן לחינוכו ופיתוח יכולתו; להכנת הילד לחיי אחריות בחברה חופשית ברוח הבנה, שלום וסובלנות; למנוחה, פנאי ופעילות משחק; לכלכלתו ברמת חיים הולמת ולביטחון סוציאלי ולשמירת נכסיו, ניהולם ופיתוחם; לתת לו הזדמנות להביע את רגשותיו ודעותיו, לכבדו ולשתפו במידע הנוגע אליו, ולפתור חילוקי דעות עימו בדרכי שלום; לאפשר לילד לבקש, לקבל ולבטא רעיונות ממגוון מקורות הנוגעים לקידומו; ליהנות מחופש מחשבה, מצפון ודת, להכיר את תרבותו ולהשתמש בשפתו; להגנה עליו מפני ניצול, סחר, הזנחה או אלימות מכל סוג שהם וכן להגנה עליו מפני שימוש בסמים וחומרים ממכרים.

ד. חובת כיבוד אב ואם- מוצע לבטל את סעיף 16 לחוק הכשרות המשפטית לפיו- "הקטין חייב תוך כיבוד אב ואם, לציית להוריו בכל ענין הנתון לאפוטרופסותם", ולקבוע בחוק על סמך המלצות ועדת שניט, חובה לכיבוד אב ואם, במקום חובת ציות מוחלטת של הילד, המבוססת על התפיסה שילדים אינם כשירים להיות נושאי זכות משפטית. המינוח 'כיבוד ומשמעת' לעומת זאת, מבטא את מחויבות הילדים להוריהם בצורה המותאמת לקשר המשפחתי - חינוכי.

³ נוסח הסעיף מובא בהערה 1.

בהקשר הזה מוצע גם לקבוע, כי ילדה וילד שיש להם הכנסות, יסייעו בקיום המשפחה בעת שיש צורך בכך, וכשהם סמוכים על שולחן הוריהם, בדומה להוראת סעיף 23 לחוק הכשרות המשפטית, וזאת כחלק ממצוות כבוד אב ואם. אולם, במידה ויש להם נכסים, נכסיהם לא ישמשו למטרה זו אלא באישור בית המשפט.

3) פרק ב' - אחריות הורית לגידול הילד והתפתחותו (סעיפים 7 - 14 לחוק העיקרי)

א. אחריות הורית - פרק זה מבטל את הסעיפים בפרק השני של חוק הכשרות המשפטית שעוסקים באפטרופסות ההורים: סעיפים 14 עד 17, 18(א), 22 עד 25, 27, 28, 28א, ו-32. לאור תפיסת האמנה שמאומצת בחוק זה, מוצע בנוסף לביטול סעיף 16 שצוין לעיל, לבטל את סעיפים 14, 15 ו-17 לחוק הכשרות המשפטית אשר מגדירים את יחסי הורים וילדיהם כיחסי אפטרופסות וקובעים:

14. מעמד ההורים

ההורים הם האפטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים.

15.

תפקידי ההורים

אפטרופסות ההורים כוללת את החובה והזכות לדאוג לצרכי הקטין, לרבות חינוכו, לימודיו, הכשרתו לעבודה ולמשלח-יד ועבודתו, וכן שמירת נכסיו, ניהולם ופיתוחם; וצמודה לה הרשות להחזיק בקטין ולקבוע את מקום-מגוריו, והסמכות לייצגו.

17.

קנה מידה לחובת ההורים

באפטרופסותם לקטין חייבים ההורים לנהוג לטובת הקטין כדרך שהורים מסורים היו נוהגים בנסיבות העניין.

במקום האמור, משתית חוק זה יחסי הורים וילדיהם על מושג האחריות ההורית אשר רואה בילד ישות עצמאית ונושא זכויות כלפי הוריו, כאשר להורים החובה לפעול בענייניו ומכלול צרכיו בהתאם לטובתו כשיקול ראשון במעלה, וזאת בכפוף כמובן לחובת הילד לכיבוד ולשמעת לאביו ולאמו.

סעיף 7(א) לחוק מציין את המחויבות המשותפת של שני ההורים, שמעוגנת בסעיף 18 לאמנה, לפעול בענייניו ובמכלול צרכיו של הילד, לרבות על ידי ייצוגו, למימוש זכויותיו המנויות בפרק א' לחוק זה. במסגרת האחריות ההורית על ההורים מוטלת גם האחריות לדאוג לשמירה על נכסיו של ילדם, ניהולם ופיתוחם כאמור בסעיף 10(5) לחוק המוצע.

בכך מובהר המצב המשפטי, שגם כאשר ההורים נפרדים ומתחלקים במימוש האחריות ההורית, אחריותם לילדיהם עדיין משותפת. זאת, בדומה למצב המשפטי הנוהג כיום בחוק הכשרות המשפטית לפיו האפטרופסות של ההורים נשארת בעינה בעת הפרידה, גם כאשר נקבע שהילד יהיה בהחזקתו הפיזית הבלעדית של הורה אחד. הסעיף המוצע, מבטל את האפשרות הקיימת, בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית לפיה ההורים יכולים "להסכים ביניהם על מי מהם תהיה האפטרופסות לקטין, כולה או מקצתה". מכיוון שזכותו של הילד, ששני הוריו יממשו את

אחריותם ההורית, אין הם יכולים להסכים ביניהם על העברת האחריות ההורית לאחד מהם. הסכמה כאמור מנוגדת לזכות הילד כשיקול ראשון במעלה. בנוסף לכך, להבדיל מאפוטרופסות, שהיא בגדר תפקיד, האחריות ההורית היא חובה אישית של כל הורה כלפי ילדו, שידאג לגידולו ולהתפתחותו וכך יעצב את אישיות ילדו.

סעיף 7(ב) לחוק מפרט את השיקולים שיש לבחון בקביעת טובת הילד כשיקול ראשון במעלה, על ידי ההורה. החוק מונה רשימה של שיקולים שהורה אמור, בין היתר, להביא בחשבון בעת קבלת ההחלטה, והם - הבטחת שלומו הגופני והנפשי, בריאותו, חינוכו, כלכלתו ברמה הולמת, רצונו, רגשותיו, דעותיו, גילו, מינו, תכונותיו וכשריו המתפתחים, ממד הזמן בחייו וההשפעה הצפויה עליו לאורך חייו כתוצאה מן הפעולה, צרכיו של ילד בעל מוגבלות, קיום קשר הורי סדיר וישיר בין הילד לבין כל הורה, קיום קשר יציב בין הילד לבין בני משפחתו ואנשים משמעותיים אחרים בחייו.

מימוש האחריות ההורית כפוף בנוסף לכך, לחובה נוספת המוטלת על ההורים והיא החובה להבטיח לילד, המסוגל לחוות דעה משלו, את הזכות להביע את דעתו בחופשיות בכל החלטה המתקבלת בעניינו, זאת תוך מתן משקל ראוי לדעותיו בהתאם לגילו ומידת בגרותו. בכך, מובהרים העקרונות של בחינת טובת הילד, והחוק מעמיד בפני ההורים כלים לבחינת טובת ילדיהם בצורה מיטבית וכוללת המתיישבת עם זכויות הילד. שיקולים אלה לקוחים בעיקר מהמלצות ועדת רוטלוי.

סעיף קטן (ג) קובע במפורש את חובת ההורים לשתף את הילדה או הילד בקבלת החלטות הנוגעות להם. על ההורה מוטלת חובה מוקדמת לשתף את הילדה או הילד במידע הרלוונטי לעניין, ולאפשר להם להביע את רצונם בחופשיות, כאשר הם מסוגלים לחוות דעתם, בהתאם לגילם ומידת בגרותם. בהתאם לעקרון השיתוף, על ההורים לתת משקל ראוי לדעת הילדה או הילד ובמצב של חילוקי דעות בין ההורים ובין ילדם, הסעיף קובע שעל ההורים לפעול, ככל האפשר, על מנת להגיע להסכמה בדרכי שלום עם הילדה או הילד, ושהם לא ישתמשו באמצעים משמעותיים-כוחניים כלפי ילדם. מטרת הסעיף היא לכוון את ההורים לפעול בדרך של הידברות במקרים של קשיים בהפעלת סמכותם ההורית, ובעת הצורך, תוך העזרות בצדדים שלישיים, כמו קרובי משפחה, ידידים או גורמים מקצועיים כגון יועצים או מטפלים, על מנת להגיע להסכמות עם הילד או לקבלת מרות הוריו בדרכי שלום. הוראה זו לא נועדה להוות מגבלה על ההורים אלא לעודדם לנצל את מגוון הכלים שמעמידה החברה והסביבה הקרובה להתמודדות עם קשיים במימוש האחריות ההורית. בדרך זו, ההורים יכבדו את האוטונומיה של ילדיהם ויחנכו לכבוד האדם לרבות כבוד ההורים עצמם.

סעיף קטן (ד) קובע כי אחריות הורית לא תוגבל אלא מכוח חוק או בצו של בית משפט, זאת בהתאם להוראת סעיף 5 לאמנה לפיו- "המדינות יכבדו את אחריותם, זכויותיהם וחובותיהם של הורים". בית משפט לא יתן צו כאמור אלא לאחר שמיעת הילד.

בנוסף, מקנה סעיף קטן (ה) סמכות לבית המשפט לקבוע, לבקשת הורה או הילד, את הדרך למימוש קשר הורי או קשר משפחתי, במקרה בו מימוש קשר הורי פוגע או עלול לפגוע בטובת

הילד פגיעה ממשית, או שמימוש קשר משפחתי פוגע או עלול לפגוע בילד. בית המשפט יכול אף להגביל את הקשר או למנוע, הכל לטובת הילד.

יצוין, כי כיום לא ניתנת במפורש האפשרות לילד לפנות לבית המשפט בבקשה לקביעת אחריות הורית. מתן האפשרות לילד לפנות לבית המשפט בחוק המוצע מהווה בעצם הרחבה הן של סעיף 3 לחוק בית המשפט לענייני משפחה והן של סעיף 68 לחוק הכשרות המשפטית שמאפשר כיום לילד לפנות לבית המשפט בבקשה למינוי אפוטרופוס אך לא בבקשה לקביעת האחריות ההורית.

ב. מימוש האחריות ההורית על ידי שני ההורים - סעיף 8 לחוק המוצע קובע חובת שיתוף פעולה בין ההורים בכל מה שנוגע לאחריות ההורית, לרבות במקרה של פירוד, ומחייב אותם לפעול תוך זמן סביר ובדרך של כבוד על מנת להגיע להסכמות ביניהם. הוראה זו, הקובעת חובת שיתוף פעולה בין ההורים נשענת על זכות הילד ששני הוריו יהיו אחראים לגידולו ולהתפתחותו כאמור בסעיף 18 לאמנה.

סעיף 8(ב) קובע חזקה של הסכמה בין ההורים כל עוד לא הוכח אחרת. אך, בשונה מסעיף 18(א) לחוק הכשרות המשפטית, מוצע לקבוע כי במצב של פירוד חזקה זו תחול בעניינים יומיומיים של טיפול בילד או בעניינים שאין בהם כדי להשפיע באופן ממשי וארוך טווח על הילד. זאת, על מנת למנוע ניצול לרעה של החזקה בסכסוכים בין ההורים, מתוך ההנחה כי מידת שיתוף הפעולה בין הורים במצב של פירוד היא פחותה מזו שבמהלך נישואין. סעיף קטן (ג) קובע שבעניינים שאינם סובלים דיחוי רשאי הורה לפעול על דעת עצמו ובלבד שיידע את ההורה השני בהקדם האפשרי על הפעולה, כפי שוועדת שניט המליצה לתקן את סעיף 18 לחוק הכשרות המשפטית. חוק זה אינו מעתיק את הוראות סעיפים 18(ב) עד (ה) לחוק הכשרות המשפטית וכן התוספת לו. במקום זאת, מוצע להוציא הוראות אלה לחוק עצמאי שיעסוק בהעברת מידע להורה על יד גופים ציבוריים.

ג. חילוקי דעות בעניין האחריות ההורית - סעיף 9(א) לחוק מטיל על ההורים חובה ליישב מחלוקות שביניהם בעניין מימוש האחריות ההורית בדרכי שלום, ומקום שהם אינם מצליחים ליישבם בעצמם, לפנות לצד שלישי, קרוב משפחה או ידיד המוסכם עליהם או בעל מקצוע – מטפל או מגשר – קודם להתדיינות המשפטית. מכיוון שלהתנצחות בבית המשפט השלכות קשות על הילד, טובת הילד היא שההורים ישתמשו בדרכים ליישוב סכסוך בהסכמה.

סעיף קטן (ב) מבוסס על המצב הנוהג כיום לפי סעיף 19 לחוק הכשרות המשפטית, תוך הרחבת זכות הפניה לבית המשפט. הורים אשר לא הצליחו להגיע להסכמות בחילוקי הדעות בעניין מימוש האחריות ההורית, רשאי, כל אחד מהם בנפרד או הילד, לפנות לבית המשפט שיקבע את אופן מימוש האחריות ההורית. בית המשפט רשאי להכריע במחלוקת בעצמו או למנות צד שלישי שיכריע במחלוקת, הכל, בכפוף לכך שבית המשפט יוודא את טובת הילד.

סעיף קטן (ג) לחוק מחייב הורים במקרה של פירוד לערוך הסכם ביניהם בדבר אופן מימוש אחריותם ההורית, לפי טופס שיקבע בתקנות ("הסכם הורות") ולהגישו לאישור בית המשפט. זאת, כדי להוכיח לבית המשפט שההסכם מבטא את המודעות של כל אחד מהם למרכיבי

האחריות ההורית שהוזכרו בחוק וכן, את היכולת והנכונות של כל אחד מהם לממש את אחריותו לגבי מכלול זכויות הילד, כשטובת הילד בראש מעייניו. נוסח הסכם ההורות אשר נכלל בדוח ועדת שניט, שכולל את מכלול מרכיבי האחריות ההורית, ייקבע בתקנות.

בתהליך האישור יוכל בית המשפט לוודא, את יכולתם של ההורים למלא, יחד ולחוד, את אחריותם ההורית כמפורט בטופס, ושהילד נשמע ודבריו קיבלו את המשקל הראוי. שיתוף הפעולה בין ההורים בגיבוש ההסכם לפי הטופס המוצע הוא מרכיב מהותי ביותר, שיכול להעיד על נכונותם לפעול באופן משותף למימוש אחריותם לטובת ילדם. הסכם ההורות יאושר בבית המשפט, לאחר שבית המשפט נוכח שההסכם הוא לטובת הילד.

ד. חילוקי דעות בעניין האחריות ההורית במצב של פירוד - חוק זה מציע שני נוסחים חלופיים במקרה של חילוקי דעות בעניין האחריות ההורית במצב של פירוד. הנוסח הראשון מבוסס על המלצות רוב חברי ועדת שניט, אשר סברו שיש צורך בהוספת סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) כפי שיפורט להלן, ואילו הנוסח השני מבוסס על עמדת המיעוט שסברה שאין צורך בכך.

החוק המוצע קובע שבמקרה שלא הגיעו הורים במצב של פירוד להסכם הורות כאמור בסעיף 9(ג) לחוק רשאי כל אחד מהם לפנות לבית המשפט על מנת שהוא יקבע את הסדר ההורות ביניהם. סעיף זה מבטל את "חזקת הגיל הרך" הקבועה בסעיף 25 לחוק הכשרות המשפטית לפיה: "קביעת בית המשפט באין הסכם בין ההורים לא באו ההורים לידי הסכם כאמור בסעיף 24, או שבאו לידי הסכם אך ההסכם לא בוצע, רשאי בית-המשפט לקבוע את העניינים האמורים בסעיף 24 כפי שייראה לו לטובת הקטין, ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת."

ועדת שניט דנה בהרחבה בחזקת גיל הרך והשלכותיה, וציינה, בין היתר, כי ישנה בעיה בקביעת כללים משפטיים המבוססים על חזקה הקובעת אפריורית מי הוא ההורה "המשמורן" ומי הוא ההורה שיזכה מנגד ל"הסדרי ראייה" בלבד. סעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית קובע כי- "היו הורי הקטין חיים בנפרד ... רשאים הם להסכים ביניהם על מי מהם תהיה האפוטרופוסות לקטין, כולה או מקצתה, מי מהם יחזיק בקטין, ומה יהיו זכויות ההורה שלא יחזיק בקטין לבוא עמו במגע...". לפי תפיסה זו, שבאה לידי ביטוי גם בפסיקת בית המשפט, הורים הם בעלי זכויות בילד כשהאחד הוא ההורה העיקרי ה-"משמורן" והשני הוא ההורה המשני שבא במגע עם הילד. לעומת זאת, לפי האמנה, זכותו של הילד היא ששני הוריו, לא רק אחד מהם, יגדלו אותו וידאגו להתפתחותו והסדרי הראיה אינם נתפסים עוד כחובה של ההורה הלא משמורן כלפי הילד אלא, כזכות של הילד לקשר עם הורהו. זאת ועוד, ביטול חזקת גיל הרך מבטל בעצם את האבחנה בין משמורת להסדרי ראייה וכולל אותם תחת מטרייה אחד המבוססת על זכות הילד והיא - האחריות ההורית לילד.

יתר על כן, סעיף 25 לחוק הכשרות המשפטית קובע חזקה שעד גיל שש ההורה המשמורן תהיה האם, "אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת". כלומר שישנה הנחה כללית שטובת הילד היא שהאם תהיה המשמורן והאב יהיה זכאי אך להסדרי ראייה. מכיוון שמדובר בחזקה, סברה ועדת

שניט כי היא אינה עולה בקנה אחד עם טובת הילד כשיקול ראשון במעלה, משום שאינה מבטיחה קיום קשר מיטבי ומרבי של הילד עם שני הוריו. על כן, סברה הוועדה כי יש לקיים בחינה פרטנית של טובת כל ילד וילד ואין מקום להשאיר בחוק חזקה, בין אם זו "חזקת הגיל הרך" או חזקה אחרת שקיימת במדינות אחרות כמו "חזקת ההורה המטפל העיקרי". בנוסף לכך, מהנתונים שהובאו בפני הוועדה עולה תמונה שבמרבית המקרים של פירוד בין בני זוג כל הילדים שוהים במשמורת האם כאשר יש ילד שגילו פחות משש, כדי לא להפריד ביניהם, ולכן כשהילדים גדלים הם נותרים בחסותה וקרבתה של האם מכיוון שטובתם מחייבת לא לשנות את הסדר שהתרגלו אליו. מצב זה הביא לכך שבמרבית המקרים הילדים מאבדים את את הקשר עם האב הלא משמורן. עוד ציינה הוועדה, כי חזקת גיל הרך מנוגדת לסעיף 18 לאמנה המטיל חובה על המדינות להבטיח הכרה באחריותם המשותפת של שני ההורים לגידול הילד והתפתחותו, ולא שאחד מהם הוא המטפל העיקרי מכיוון שהוא המשמורן והשני ההורה המשני, שרק בא במגע עם הילד. לכן, האחריות ההורית המשותפת צריכה להבטיח קשר מיטבי ומרבי של הילד עם שני הוריו, שכן זו הינה זכות בסיסית של הילד, ולא של ההורים, ותנאי מקדמי וראשוני למימוש זכות הילד הוא שהחוק לא יקבע חזקה אלא יקבע הסדר ששני ההורים ישתתפו בגידול הילד לפי טובתו. מכיוון שמדובר בבדיקה פרטנית של כל ילד ומשפחה, סברה הוועדה שאף אין מקום לקבוע חזקה ששני ההורים צריכים להתחלק מתצה על מחצה בזמן שהילד יהיה עם כל אחד מהם.

החוק המוצע קובע, בשני נוסחיו, שרק כאשר הורים מתקשים להגיע לכלל הסכמה ביניהם על אופן מימוש אחריותם, והסתייעותם בצד שלישי לא עלתה יפה, והוא הדין כשאינם מקיימים את ההסכמות שהגיעו אליהן, יוכל כל אחד מהם או הילד, לבקש מבית המשפט לקבוע את אופן מימוש האחריות ההורית על ידם, יחד ולחוד ב-"הסדר הורות".

בנוסף, החוק מחייב הורים שפונים לבית המשפט בתביעה להסדר הורות לצרף לכתבי-בי-הדין הצעתה להסכם הורות, בו יפרט כל הורה את ההסדר שהוא מציע למימוש אחריותו ההורית יחד עם ההורה השני. הדרישה המקדמית למילוי ההסכם יכולה לתעל את הסכסוך בין ההורים מהשאלות המופשטות והאמוצינאליות שביסודו, לצורך מתן דין וחשבון מפורט ומקיף על חלוקת מכלול ענייני האחריות ההורית ביניהם ויכולתו לעמוד בכך. העיסוק הקונקרטי בהסכם ההורות יחשוף את המחלוקות האמיתיות בין הצדדים ובכך יסייע למקד את הדיון בבית המשפט. כמו כן, הוא יביא את ההורים להקדיש זמן ומחשבה לאופן בו יחולק זמן ההורות ואופן מימוש מכלול ענייני האחריות ההורית על ידי כל הורה, דבר שעשוי להוביל את חלקם של ההורים להידברות, ביוזמה כי אחרת בית המשפט יקבע דברים אלה עבורם תוך למידה מהטופס מה מידת הנכונות של כל אחד מהם לשתף פעולה במימוש האחריות ההורית.

כאשר בית המשפט אינו מצליח להביא את ההורים לידי הסכם, בעצמו או באמצעות יחידת הסיוע, הוא יקבע את הסדר ההורות על פי המתכונת הקבועה בטופס שבתקנות.

לפי הנוסח שהוצע על ידי רוב חברי הוועדה, לצורך קביעת הסדר הורות על פי טובת הילד, יהיה על בית המשפט להביא בחשבון, בהחלטה מנומקת, את מכלול העניינים המפורטים בסעיף קטן (ב), אשר משקפים, את מכלול המרכיבים הנדרשים לצורך קביעת הסדר ההורות: צרכיו

ההתפתחותיים של הילד בהתאם למצבו, גילו והבטחת היציבות בחייו (בנוסח השני מוצע לקבוע במקום "בחיייו"- "בינו לבין סביבתו", כאשר הכוונה היא לסביבתו המשפחתית והתרבותית) ולצרכיו המיוחדים, ככל שהם קיימים; רצון הילד ככל שפשרו המתפתחים מאפשרים לבררו על ידי שמיעתו בבית המשפט או בדרך אחרת ומתן משקל לדברי הילד לפי מידת בגרותו (בנוסח השני מוצע להוסיף לכך חובת מתן מידע בעניין לילד על מנת שיוכל לגבש עמדה עצמאית); זכות הילד לקשר, משמעותי, אישי ישיר וסדיר עם שני הוריו; נכונותם של הורים לשתף פעולה במימוש אחריותם ההורית; זכותו של הילד לקשר משפחתי ומידת הנכונות והיכולת של ההורים לאפשר את מימוש הקשר (בנוסח השני מוצע לקבוע קשר משפחתי משמעותי ולמחוק את הסיפא לעניין נכונות ההורים למימוש הקשר ולכלול אותה בפסקה נפרדת); כישורי כל אחד מההורים למימוש האחריות ההורית וכן הטיפול שהעניק כל אחד מהם לילד. בדרך זו קובע הסעיף קווים מנחים להחלטה מושכלת של בית המשפט בעניין מימוש האחריות ההורית, יחד ולחוד, מתוך בחינה מקיפה של טובת הילד. יצוין, כי בנוסח השני מוצע למחוק את השיקול של "מידת הטיפול שהעניק כל אחד מההורים לילד לפני הפירוד", וזאת מאחר שלפי דעת חברי המיעוט בועדה, להבדיל מהשיקולים האחרים המנויים בסעיף, שיקול זה אינו מבוסס כלל על בחינה מהותית של היחסים בין הורה לילדו אלא על בחינה כמותית שאינה יכולה לשקף את טובת הילד ובוודאי אינה יכולה להוות אינדיקציה על טיב הטיפול שהעניק כל אחד מהם לילד או על יכולת ההורה לממש את אחריותו ההורית כלפי הילד אחרי הפירוד.

בנוסף לכך, סבורים חברי המיעוט בועדה כי סעיף זה מחזיר בדלת האחורית את החזקה של ההורה המטפל העיקרי בילד (שהיא למעשה חזקת גיל הרך), גישה הנוגדת במהותה את עיקרון טובת הילד כפי שבא לידי ביטוי בחוק זה ובאמנה העומדת בבסיסו.

רוב חברי ועדת שניט הציעו להוסיף לסעיף זה את סעיפים קטנים (ג) ו- (ד) המנחים את בית המשפט כיצד להכריע במקרים שבהם מתעוררות מחלוקות חריפות בין ההורים אודות חלוקת הזמן והמגורים של הילד עם כל אחד מהם, ובית המשפט לא הצליח לגבש הסדר הורות על יסוד השיקולים שבסעיף קטן (ב). במקרים טעונים במיוחד אלו, עלול בית המשפט, לדעת רוב חברי הוועדה, להיקלע למבוי סתום. מכיוון שמצב זה עלול לגרום בעקבותיו התדיינות משפטיות מרובות ומתמשכות הפוגעות בילדים, מוצע להנחות את בית המשפט להעדיף את השיקול של שמירת היציבות בחייו של הילד ושל האופן בו הילד טופל על ידי כל אחד מהוריו עד למועד קבלת ההחלטה, ובלבד, שבמסגרת הכרעה זו תובטח שמירת הקשר הממשי של הילד עם שני הוריו. יצוין, כי רוב ועדת שניט לא ראתה בשיקול זה כחזקה משפטית חדשה, שנועדה להגביל את שיקול דעתו של בית המשפט, אלא כשיקול מאזן, שנועד לאפשר הכרעה במקום שבו בית המשפט מתקשה לגבש הסדר על בסיס הנתונים שבפניו והשיקולים המפורטים בסעיף 10(ב).

סעיף 10(ד) המוצע על ידי רוב חברי הוועדה נועד לדעתם למנוע אי הבנה לגבי משמעותו של המושג: "אחריות הורית משותפת". מושג האחריות ההורית המשותפת, כפי שהוא מוגדר בחוק משקף את המחויבות הכוללת של שני ההורים למילוי צרכי חייו המגוונים של ילדם, למעורבות אישית של כל אחד מהם בכל הנוגע לגידולו, חינוכו ודאגה למכלול ענייניו ולקיום קשר אישי, ישיר וסדיר עמו – ולא לחלוקה שווה בזמן או במגורים של הילד עם כל הורה. שכן, פירוד או גירושין

לא אמורים לפגוע במימושה של האחריות ההורית של כל אחד מההורים, דבר שדורש שיתוף פעולה ביניהם.

בהתאם לעמדת המיעוט, בנוסח השני, מוצע להשמיט סעיפים אלו משום שיש לחשוש כי סעיף 10(ג), שבנוסח הראשון, יפורש כקובע ברירת מחדל כללית באשר ליישומו של סעיף 10(ב), לעניין מקום מגורי הילד. זאת, בעיקר על חשבון המרכיב של שמירת הקשר האישי הישיר והסדיר של הילד עם שני הוריו. ברירת המחדל שבסעיף 10(ג), שבנוסח הראשון, עלולה אפוא להוות עילה להחרפת המאבק בין הורים בקונפליקט גבוה, בניסיונות מלאכותיים לשנות את תוצאותיה באשר למגורי הילד, היות ההורה יודע כי לאחר מכן יידרש בית המשפט לתת משקל מכריע לסעיף זה ולפגוע במימוש האחריות ההורית של ההורה השני. בכך ישנה סעיף 10(ג), שבנוסח הראשון, את משמעותו של סעיף 10(ב), ויקבע למעשה את החזקה של ההורה המטפל העיקרי אף שלדעת כל חברי הוועדה אין מקום לקבוע חזקה כזו, משום שהיא מנוגדת לטובת הילד כשיקול ראשון במעלה.

יצוין שבשל כך שהוועדה התחבטה רבות באשר לנוסח סעיף זה מוצע לכלול בחוק את שתי העמדות שהוצגו בוועדת שניט. כמו כן, יצוין כי לעומת זאת, נציג בתי הדין השרעיים וארגוני הנשים (נציגת ארגון נעמ"ת) סברו כי יש להשאיר את עמדת גיל הרך על כנה ולא לשנות את הדין הקיים.

מוצע עוד להוסיף לסעיף 10 בשתי גרסאותיו הוראה לפיה, החלטת בית המשפט בעניין הסדר ההורות תינתן לכל היותר תוך שישה חודשים ממועד הגשת הבקשה. זאת, בשל כך שמצב שבו האחריות ההורית לילד נתונה במחלוקת זמן רב ומצויה בהתדיינות משפטית מתמשכת, עלולה להיות מלווה בלחצים נפשיים קשים ביותר, ופוגעת במיוחד בטובת הילד, בשל השפעת מימד הזמן בחייו אם בסופו של דבר יוצע לשנות את הסדרי האחריות ההורית.

ו' - הפרת הסכם הורות או הסדר הורות -

סעיף 11 המוצע נותן בידי בית המשפט, לבקשת הורה או ילד, כלים מדורגים כדי להביא הורה שאינו מממש את אחריותו ההורית כלפי ילדו למלא את מחויבותו. המנעד של הכלים נע מהפניה ליחידת סיוע ועד לחיוב בפיצויים בשל הפרת הסכם, או הסדר ההורות. בית המשפט ינסה תחילה להביא את ההורה לשיתוף פעולה עם ההורה השני, כגון באמצעות הפנייה ל- "מתאם הוריי" כדי לסייע לו במימוש אחריותו ההורית, אך מבלי לשלול שימוש בכלי אכיפה חריפים יותר. יחד עם זאת, החוק אינו נוקט בסנקציות עונשיות על הורה שאינו מקיים את חלקו בהסדר הורות, מפני שבכך קיים חשש להרחקתו עוד יותר ממימוש אחריותו ההורית.

החוק מדגיש כי הוראות סעיף זה אינן באות לגרוע מסמכות בית המשפט לתת צו לפי פקודת בזיון בית משפט.

ז' - העתקת מקום מגורים בתוך ישראל ומחוצה לה -

סעיף 12 לחוק המוצע מבקש להסדיר, על יסוד המלצות ועדת שניט, את נושא האחריות ההורית מקום בו הורה מבקש להעתיק את מקום מגוריו מחוץ לישראל. ועדת שניט קבעה, כי במקרה שבו מבקש הורה להגר עם ילדו מחוץ לישראל, לא ניתן להסתפק באמות המידה שעל פיהן בית

המשפט קובע את הסדר ההורות. לכן, מוצע לקבוע הוראות מיוחדות בעניין. לפיכך, הורה המבקש להגר חייב לפעול מבעוד מועד כדי להגיע להידברות ולהסכמה עם ההורה השני. במטרה להבטיח את האפשרות להידבר, מוצע לקבוע חובת הודעה מוקדמת של לפחות 90 ימים לפני המועד הצפוי להגירה, ולהכין הצעה להסכם הורות שיבטיח את מימוש אחריותו ההורית של ההורה שנשאר בישראל לאחר ההגירה. בהיעדר הסכמה מצד ההורה השני, נדרש ההורה המבקש להגר להסביר את הטעמים שבשלם הוא מבקש להגר עם הילד, ובין היתר להראות, כי מטרת ההגירה אינה לנתק את הילד מההורה האחר או לנקום בו. בנוסף לכך, הוא מתבקש להציג תוכנית קליטה לילד וכן הצעה לאופן מימוש האחריות ההורית של ההורה השני בנסיבות ההגירה. עוד קובע החוק, כי בבוא בית המשפט להחליט בבקשה ישקול, בין היתר, את השיקולים המנויים בסעיף 10(ב) בעניין טובת הילד מול תוכנית הקליטה המוצעת על ידי ההורה המבקש וכן את יכולת ההורים לעמוד בתכנית הקליטה ולקיים את הסכם ההורות. המטרה היא עריכת איזון ראוי בין טובת הילד והבטחת הקשר שלו עם ההורה השני לבין זכות ההורה המבקש להגר.

בנוסף, מוצע לקצוב את הזמן לקבלת ההחלטה, כך שהיא תהיה חלוטה בתוך שנה מיום הגשתה. זאת, כדי למנוע את הימשכות התקופה שבה הילד וכן ההורה המבקש להגר אינם יודעים היכן יהיה מקום מגוריהם הקבוע. הימשכות הליכים אלה וההתדיינות בעניינם, פוגעים ביציבות חייו של הילד ומונעים ממנו את היכולת להתפתח בזיקה למקום קבוע.

על אף שבעוד שניט נחלקו הדעות בעניין הצורך בקביעת הוראה מקבילה להעתקת מקום מגורים בתוך ישראל, מוצע בחוק זה לכלול הצעה כאמור, לפיה, הוראות סעיף 12 יחולו, בשינויים המחויבים, גם על העתקת מקום מגורים בישראל, זאת, אם הורה מבקש להעתיק את מקום מגוריו עם ילדו בנסיבות שיש בהן חשש לפגיעה של ממש בקשר ההורי או למרחק העולה על 60 ק"מ ומעלה. הסדרת העניין בחוק נועדה להביא להפחתת המחלוקות החריפות בין הורים, כשאחד מנסה בכוח לנתק את הקשר בין הילדים לבין ההורה השני על ידי העתקת מקום המגורים, וכן לעודד להידברות מבעוד מועד ביניהם באשר לאופן מימוש האחריות ההורית.

השינויים המחויבים הם למשל היעדרה של תכנית קליטה בהשוואה למצב של העתקת מקום מגורים לחוץ למדינת ישראל וכן, הצורך במתן החלטה חלוטה על ידי בית המשפט בבקשה תוך פרק זמן הקצר משנה.

ח' - הגבלת האחריות ההורית או שלילתה

סעיף 14 לחוק זה מציע לתת לבית המשפט שיקול דעת בעניין הגבלת או שלילת האחריות ההורית. בית המשפט יהיה רשאי, לפי סעיף זה להגביל את האחריות ההורית או לשלול, לבקשת הורה או הילד, אם הוכח בפני בית המשפט שההורה אינו מסוגל למלא אחר אחריותו ההורית לטובת ילדו או פועל במתכוון נגד טובת ילדו.

סעיף זה מבטל את סעיף 27 לחוק הכשרות המשפטית שקובע: "הורה של קטין שבית-משפט שלום נקט כלפיו בדרך האמורה בסעיף 3(3) או (4) לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, רשאי בית-המשפט לשלול ממנו את אפטרופסותו על הקטין או להגבילה. הוא הדין אם הוכח להנחת דעתו של בית המשפט כי נתמלאו התנאים שבהם היה בית משפט שלום נוקט כלפי ההורה בדרך האמורה".

בהתאם לכך, קובע חוק זה את התנאים בהם תהיה שלילה או הגבלה של האחריות ההורית, אולם, אינו בא לגרוע מהוראות סעיפים 3(3) או (4) לחוק הנוער טיפול והשגחה, התש"ך-1960 ודרכי הטיפול הקבועים בו, או מסעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית. בנוסף לכך מוצע לתקן את סעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית כך שבמקרים בהם בית המשפט שלל או הגביל את האחריות ההורית או קבע כי התמלאו התנאים לכך יהיה ניתן למנות אפוטרופוס לילד לפי חוק הכשרות המשפטית.

ט'- פטור להורים בנזיקין

סעיף 15 לחוק מציע להעניק פטור להורים בנזיקין, מקום שנגרם נזק לקטין תוך מילוי אחריותם ההורית, אלא אם כן פעלו בחוסר תום לב או במתכוון בניגוד לטובת הקטין. בנוסף לכך הורים יהיו פטורים מאחריות לנזק שגרמו לרכושו של הקטין אם פעלו בתום לב ונתכוונו לטובת הקטין. סעיף זה מעתיק את סעיף 22 לחוק הכשרות המשפטית שקובע: "ההורים לא ישאו באחריות לנזק שגרמו לקטין תוך מילוי תפקידי אפוטרופסותם, אלא אם פעלו שלא בתום-לב או לא נתכוונו לטובת הקטין; הם לא ישאו באחריות שגרמו לרכושו של הקטין תוך מילוי תפקידי אפוטרופסותם, אם פעלו בתום-לב ונתכוונו לטובת הקטין".

י'- שמירת דינים

מוצע להעתיק לחוק זה את הוראת סעיף 32 לחוק הכשרות המשפטית לפיה הוראות חוק זה לא יגרעו מחובת ההורים לתשלום מזונות לילדיהם הקטינים לפי הוראות חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.

יא'- ברירת דינים ושיפוט

מוצע לקבוע כי מקום שביית דין דתי מוסמך על פי דין לדון בענין מענייני האחריות ההורית, יחולו עליו הוראות חוק זה, ויראו כל הוראה בחוק זה שמדובר בה בבית משפט כאילו מדובר בה בבית דין דתי.

יב'- תיקונים עקיפים

החוק משקף שינוי תפיסתי בעניין זכויות הילד והאחריות ההורית כאשר במקום המושגים הנהוגים כיום- "משמורת, ביקור והבטחת קשר בין קטין להורה" יבוא בעקבות החוק "אחריות הורית". שינוי זה מחייב שינויים עקיפים בכמה חוקים כמפורט להלן:

א'- תיקון חוק בתי המשפט לענייני משפחה

סעיף 13 מציע להחליף את סעיף 6(ג) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 שקובע- " חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, ובכללה זכויות משמורת, חינוך, ביקור, הבטחת קשר בין קטין להורה או יציאת קטין מן הארץ", באופן שיפנה לחוק זה ולא רק לחוק הכשרות המשפטית, ויאמץ את המונחים החדשים בתחום יחסי הורים וילדיהם שביסס החוק. כמו כן, מוצע להוסיף לסעיף 8 לאותו חוק את סעיף קטן (ג1) הקובע כי לא יגיש בעל דין חוות דעת מומחה או תסקיר אלא ברשות בית המשפט, ולאחר שבית המשפט קיבל חוות דעת או תסקיר מבחן לעניין מינוי מומחה. לפי המצב המשפטי כיום, סעיף 20 לפקודת הראיות קובע כי

בית המשפט רשאי, אם אינו רואה חשש לעיוות דין, לקבל כראיה חוות דעת של מומחה. התיקון המוצע מגביל כלל זה וקובע כי בתובענה בעניינו של ילד לא תוגש חוות דעת מטעמו של בעל דין אלא ברשות בית המשפט, בשל החשש לנזק שחוות דעת נוספות עלולות לגרום לו, בפרט כשהן מחייבות אותו לעבור בדיקות ומבחנים מספר פעמים. כמו כן, חוות דעת על היחסים בין הילד לבין הוריו או בני משפחתו מטעם צד אחד בלבד, מבלי שהמומחה ייפגש עם הצד השני, אינה יכולה לשקף את מצבו הנכון של הילד במשפחתו. בנוסף, תיקון זה נועד לצמצם את המקרים בהם מוגשת חוות דעת כאשר בית המשפט סבור כי אין בה צורך לקבלת ההחלטה. על כן, מוצע כי בית המשפט לא יענה לבקשה למנות מומחה מטעם בעל דין אלא לאחר שהוא קיבל חוות דעת מיחידת הסיוע או תסקיר מעובד סוציאלי שבהם המלצה על מינוי מומחה מטעמו של הורה או הילד. הוראה זו, עולה בקנה אחד עם סעיף 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, המגדיר בין היתר את תפקידי יחידת הסיוע, והם: שירותי אבחון, ייעוץ וטיפול בענייני משפחה והעמדת מומחים לרשות בית המשפט. התיקון המוצע, יאפשר אפוא לבית המשפט להפעיל שיקול דעת מושכל בעניין מינוי מומחה מטעם בעל דין ולמנוע מינוי מומחה מהסיבה שבעל דין מעוניין להביא להארכת ההתדיינות ולייקור שלא לצורך של ההליכים בבית המשפט. יצוין שעם הקמת יחידות הסיוע בבתי הדין הדתיים ראוי שהוראה זו תחול כאשר בית הדין דתי דן בעניינו של קטין המצוי בסמכותו.

ב'- תיקון, ביטול והחלה של הוראות מחוק הכשרות המשפטית

מוצע לבטל את מרבית הוראות הפרק השני לחוק הכשרות המשפטית העוסק ביחסי הורים וילדיהם (סעיפים 14 עד 17, 18(א) 19, 22 עד 25, 27, 28א', ו- 32 לחוק הכשרות המשפטית). בנוסף, מוצע להחיל את הוראות הפרק הראשון (1-13א') וכן הפרק הכללי (68-77) בכפוף לתיקונים עקיפים בחלק מהסעיפים כמצוין להלן.

חוק זה מבטל גם את הוראת סעיף 28א' הקובע: **"מת אחד ההורים של קטין, רשאי בית- המשפט לתת הוראות בעניין המגע בין הורי המת לבין הקטין"** כיוון שבחוק זה נקבעו הוראות מפורטות בעניין זכות הילד לקשר משמעותי עם בני משפחתו.

מוצע בנוסף, לתקן את סעיפים 25, 26, 28-29, 32-33, 38, 64, 68, 76 ו- 77 לחוק הכשרות המשפטית באופן שבמקום "הפרק השני" לחוק הכשרות המשפטית תבוא הפניה לחוק הורים וילדיהם וכן במקום המונח "אפוטרופסות" יבוא המונח "אחריות הורית". בנוסף, מוצע להחיל את הוראת סעיף 68 לחוק הכשרות המשפטית שעניינו סמכות כללית למתן אמצעי שמירה זמניים או קבועים על ידי בית המשפט, על הגבלה או שלילה של האחריות ההורית לפי חוק זה; לתקן את סעיפים 28 ו- 38 לחוק הכשרות המשפטית באופן המדגיש את התפיסה החדשה של אחריות הורית לילד במקום התפיסה של אפוטרופסות על הילד, וכן לבטל את התוספת לחוק ולהעבירה לחוק עצמאי.

ד. השפעת החוק המוצע על החוק הקיים

מוצע להחיל הוראות חוק זה על החוק הקיים; לבטל את הוראות הפרק השני לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות העוסקות ביחסי הורים וילדיהם (סעיפים 14 עד 17, 18(א) 19, 22 עד

25, 27, 28א', ו-32 לחוק הכשרות המשפטית); להחיל את הוראות הפרק הראשון (סעיפים 1-13א') וכן הפרק הכללי (סעיפים 68-77) בכפוף לתיקון סעיפים 26, 29-28, 33, 32-33, 38, 64, 68, 76 ו-77 לאותו החוק. נוסף לכך, להעביר את הוראות סעיפים 18(ב) עד (ה) וכן התוספת לחוק הכשרות המשפטית לחוק עצמאי.

ה. השפעת החוק המוצע על תקציב המדינה, על תקנים במשרדי הממשלה ועל ההיבט המינהלי

החוק מעודד הפניה להליכים אלטרנטיביים ליישוב סכסוכים ובכך הוא חוסך זמן שיפוטי וניהול הליכים בבית משפט. מנגד ייתכן והחוק יביא ליותר הפניות ליחידות הסיוע.

ו. להלן נוסח החוק המוצע:

תזכיר חוק הורים וילדיהם, התשע"ב-2012

מטרת החוק 1. חוק זה נועד להבטיח את טובתם של כל ילדה וילד במימוש זכויותיהם על ידי הוריהם בהתאם לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, 1989 (להלן – "האמנה").

הגדרות 2. "בן משפחה" - אחים אחיות והורי הורים;
"הורה" - מי שלפי סעיף 2(א)(9) לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965 הוא הורה לילדה או לילד וכן מי שלפי סעיפים 1(4) ו-1(6) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 נקבע כי הוא הורה לילדה או לילד או בעל אחריות הורית כלפי ילדה או ילד;

"פירוד" - הורים שחיים בנפרד, בין שנישואיהם הותרו, הופקעו או אוינו, בין שהם עדיין נשואים ובין שלא היו נשואים כלל;

"ילדה וילד" - אדם שלא מלאו לו שמונה עשרה שנים;

"בית משפט" - בית משפט לענייני משפחה.

פרק א: זכויות ילדה וילד

טובת ילדה וילד 3 (א) טובת כל ילדה וילד שמימוש זכויותיהם יהיה שיקול ראשון במעלה בכל פעולה או החלטה בעניינם לפי חוק זה, לרבות בהליך משפטי או מנהלי הנוגע להם (להלן - "טובת הילדה והילד").

(ב) קביעת טובת הילדה והילד תיערך תוך שיקול מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים שלהם ובחינת משמעותם לאורך חייהם.

זכות ילדה וילד 4. זכותם הטבעית של כל ילדה וילד שהוריהם יהיו אחראים, במשותף, לגידולם ולהתפתחותם הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית וכן למימוש זכויותיהם, בצורה הולמת העולה עם טובת הילדה והילד.

14) להגנה מפני כל סוג של ניצול, הזנחה, התעללות, סחר או מימוש זכויות ילדה 5. כל ילדה או ילדים שהוריהם ידאגו למימוש זכויותיהם על פי 15) מנה, לבחנה ומפני שימת שאילת העסקי בעמדם והחלמה של מלכיים לרבות עיסוק בייצורם ובסחר בהם.

1) לזהות ולהיקרא בשם שמכבדם, לרבות להירשם לפי חוק מלשש ואוכלוסין, במסגרתם של 16) 17) ולהישמע להם בכל למקרה הנחמם לא צנחתי סתם מהארטת עצמאיים;

2) להכיר את הוריהם, להיות מטופלים על ידי שניהם ולפתח סלטי ישלגות בולכל פוסטלוצוס מגהטלסן; הוריהם שיש להם לקנסטקטשעבושוד אסטמכלבמשק ולצורך לאזהרה שלושן; במקשה

3) מאחזי); לקיום משק הבית המשפחתי ולסיפוק צרכי עצמם; קאטלם בעיסוק ילגל בקטקטלואתקשטעולמבמקדואשלג אזלגלובמאודש לשערתש למטופלוצאחזוההקרום למקום מוטפוס

4) אקיימות ומוטקרה בודקוהמשפונתי הששפןארת לצותלן הקטקטקר משפחתי");

פרק ב: אחריות המטרת לילום ולשמירה המוטפוצותם;

7) להתפתחותם הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית, חלוצת, מסוד ולמחור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל ולאשע, יתמימטרסור כוקמתט בולע יצונ, בתזונאטכסטלוצוס כאמור

8) להכנתם לחיי אחריות בחברה חופשית ברוח של הבנה, צלילפוטש אהרלוצו, אהרלוצו, יתמימטרסור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל

9) להגנתם ואיפודוקרלוצו, יתמימטרסור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל

10) להגנתם ואיפודוקרלוצו, יתמימטרסור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל

11) להגנתם ואיפודוקרלוצו, יתמימטרסור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל

12) להגנתם ואיפודוקרלוצו, יתמימטרסור חלוטלוצו ולפוסל בענלוצוטיטעל

13) ליהנות מחופש מחשבה, מצפון ודת וכן להכיר את תרבותם

14) להקשרותם וקשרותם; תוגבל או תישלל אלא מכוח חוק ובצו

(ג) שגליעיה ומעטת סביבה צריכה שולחן בחדר כלשהו בצורה סדומה, ואם לא אזרחים וצורת החדר והילד, להזכיר את המבנה של ישיבה הנוכחית של ישיבת ישיבה, קמט, קמט, קמט; מקצועי או מגשר כאמור בסעיף קטן (א), ייערך ההסכם לפי טופס שיקבע בתקנות (להלן – "ההסכם ממוחזר"); והמשפט וההתקן ישמון נשיא מדינת ישראל, שגלויה ממוחזרת, והוא פועל על מנת להגן על הילד או על מימוש קשר משפחתי פוגע או עלול לפגוע בילד, רשאי בית המשפט, לפי שטחו, לבקש את אביו או הוריו של הילד לקבוע את המושגים האחרים של הילד, כולו או חלקו, רשאי כל אחד מהם או הילד לבקש את מימוש האחריות או שיתוף פעולה במימוש האחריות. שהגיעו תוקף היתרון (למשל, - בשיתוף פעולה והתנהלות יציבה של שני הצדדים לתוכנית המשפט וההסכם כשמומנה על ידי שני הצדדים). פירוד.

חילוקי דעות בענין 10. (א) האחריות ההורית במקרה של פירוד אופן מימוש האחריות 8. (א) ההורית

(ב) בסכמת המשפט יקבעו מסדור הוריהם של הילד וייעוץ הוריהם לילד לאישותן במשפט, ויש להבטיח את מימושהם של כל האחריות וההסכם. לא תהיה תלות בין הוריהם של הילד, כולו או חלקו, רשאי כל אחד מהם או הילד לבקש את מימוש האחריות או שיתוף פעולה במימוש האחריות. שהגיעו תוקף היתרון (למשל, - בשיתוף פעולה והתנהלות יציבה של שני הצדדים לתוכנית המשפט וההסכם כשמומנה על ידי שני הצדדים). פירוד.

חילוקי דעות בענין 9. (א) מימוש האחריות ההורית

(ג) הניין שאינו סהולך יסביר שיש לכל אחד מהצדדים כל המימוש על דעת עצמו, ויש להבטיח את מימושהם של כל האחריות וההסכם. לא תהיה תלות בין הוריהם של הילד, כולו או חלקו, רשאי כל אחד מהם או הילד לבקש את מימוש האחריות או שיתוף פעולה במימוש האחריות. שהגיעו תוקף היתרון (למשל, - בשיתוף פעולה והתנהלות יציבה של שני הצדדים לתוכנית המשפט וההסכם כשמומנה על ידי שני הצדדים). פירוד.

חילוקי דעות בענין 9. (א) מימוש האחריות ההורית

(ב) הגיעו הנזכרים לישלח את הילד למשפט, ייעוץ הוריהם לילד לאישותן במשפט, ויש להבטיח את מימושהם של כל האחריות וההסכם. לא תהיה תלות בין הוריהם של הילד, כולו או חלקו, רשאי כל אחד מהם או הילד לבקש את מימוש האחריות או שיתוף פעולה במימוש האחריות. שהגיעו תוקף היתרון (למשל, - בשיתוף פעולה והתנהלות יציבה של שני הצדדים לתוכנית המשפט וההסכם כשמומנה על ידי שני הצדדים). פירוד.

חילוקי דעות בענין 9. (א) מימוש האחריות ההורית

(2) רצון הילד, ככל שכשריו המתפתחים מאפשרים
 (7) גבוהה, שגל הילד שלקטנותו מנפחתה ומפכת את הכוחות
 והזכות של אלה עלי לזהב פרייטילקטעשי ואתה משפט
 ומקשר משקל ראוי לדבריו לפי גילו ומידת בגרותו
 ולאחר שניתן לו מידע הנוגע לענין ;

(ג) ככל שלא ימצא בית המשפט במכלול השיקולים האמורים
 (12) עיף קסות) שלענהי לזה ולקטעד המושעת תנדי אלטקריעשעל
 חלוקת הסמכות והענין של הגולה גם כל אחד מהוריו, ייתן
 בית המשפט משקל מכריע לשיקולי שמירת היציבות בחייו
 (14) הילד מלא נופף לעמלח ולקטעם מועלעניזמכבלנאמשפוחתו
 במהלך חייו עד למתן ההחלטה, בלי שהדבר יפגע בשיקול
 (15) שמייסם לתקשעלעל האולד עשהוטיסולממעז אתהסאלסוחת
 פעולה ברמהסנתהכל תוך שמירה על עקרון טובת הילד
 כשיקול על.

(6) מידת הנכונות של כל אחד מההורים לשתף פעולה
 (ד) קביעת אחריות ובטיעון כולל, פתלתענתעממעס קטאפש (באת
 (ג) אין משיענענתהקטמכוחהחלוקתקטעמך ועמשישול הילד עם כל
 אחד מהוריו.

(ה) החלטת בית המשפט בענין הסדר הורות כאמור תינתן תוך
 (ה) שטילתות בשתהמשיסטהבענתקששה: הורות כאמור תינתן תוך
 ששה חודשים מיום הגשת הבקשה.

11. הפרת הסכם הורות (א)
 10. איחוקדר הענתת בענין (א)
 האחריות ההורית במקרה של פירוד
 [נוסח חלופי של דעת המיעוט]

הפר הורה הסכם הורות או הסדר הורות רשאי ההורה
 לאתהאענההודילב קטקענתהלמשיסס לתקטעסאתהאופן כאימוש
 באחריות (ג) האריתחלסס ותעלוצא משעישו אללונגלתקוחסס
 כולפואו חלקו, רשאי כל אחד מהם או הילד, לבקש מבית
 המשפט לקבוע את אופן מימוש האחריות ההורית (להלן –
 (1) סדר והפניות'ליחודת ולסות; שעזזה ביפרהמשפטקטלשס
 לתשובתגילבששהסעסלמזמוש מדועעלוחזרות או הסדר
 ההורות ;

(ב) בית המשפט יקבע הסדר הורות על פי טובת הילד כאמור
 (12) עיף 3 מונבי אצבישילשנראששבלונתואחלסיהומנמבמתמאש
 מכלול העשעסדהענין או הסדר ההורות ולשאת בהוצאות
 הכרוכות בכך ;

(1) צרכיו ההתפתחותיים המשתנים של כל ילד
 (3) מוחבאסורלמזענהגבנאופותטשי, ונלעלו אלהססס
 הוצעות צוחססדבינוהלבנותקביעות וקתלציות
 למשוחתסככלשוחשקיינשפנל מקצועי מגורם
 שייקבע על ידי בית המשפט, ולשאת בהוצאות

הכרוכות בכך ;

(4) חיוב ההורה המפר בתשלום פיצויים לילד או להורה האחר, לרבות פיצויים בשל נזק שנגרם למי מהם ;

(5) שינוי ההסדרים שנקבעו בהסכם ההורות או בהסדר ההורות.

(ב) סעיף קטן (א) אינו בא לגרוע מסמכותו של בית המשפט לתת צו אכיפה לפי פקודת בזיון בית המשפט.

(1) (א) הורה המבקש להעתיק את מקום מגוריו הרגיל שלו ושל ילדו אל מחוץ לישראל (להלן – ההורה המבקש), יודיע על רצונו להורה השני מיד כשנודע לו על השינוי הצפוי, ולפחות תשעים ימים לפני השינוי.

12. העתקת מקום מגורים .12 (א) אל מחוץ למדינת ישראל

(2) ההורה המבקש יפעל כאמור בסעיף 8 לקבלת הסכמתו של ההורה האחר להעתיק את מקום המגורים של הילד, וימסור להורה השני הצעה להסכם הורות שיבטיח את מימוש האחריות ההורית יחד ולחוד בנסיבות החדשות; ההורה השני יודיע להורה המבקש בתוך עשרים ואחד ימים מיום קבלת ההצעה את עמדתו.

(3) הגיעו ההורים לידי הסכם הורות יביאו אותו לאישור בית המשפט כאמור בסעיף 8(ה).

(1) (ב) לא באו ההורים לידי הסכם הורות כאמור, רשאי ההורה המבקש לפנות לבית המשפט בעניין העתקת מקום מגוריו של הילד ואופן מימוש האחריות ההורית; בקשה כאמור תפרט את העניינים הבאים :
(א) הטעמים לשינוי מקום המגורים ;

(ב) תוכנית קליטה אשר תבטיח את טובת הילד במקום המגורים מחוץ למדינת ישראל ;

הוראות כלליות

16. שמירת דינים. הוראות חוק זה (א) אינן תלויות למחצית ההורים להחליט על הצדדים המעורבים להחלטות לילדיהם הקטינים לפיכך ההוראות חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.
- (2) ההורה השני יפרט בתשובתו את הטעמים לתנגדות לבקשה ויציג ראיות להצדקה להחלטת ההורה, יחולו עליו ההוראות העליונות והראיות בחוק זה שמדובר בה בבית משפט כאילו מדובר בה בבית דין דתי.
- (ג) בבוא בית המשפט להחליט בבקשה לשינוי מקום המגורים
17. ברירת דינים ושיפוט. מקום שבו בית דין דתי מוסמך על פי חוק להחליט בבקשה לשינוי מקום המגורים
18. תיקון חוק בתי המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995. (א) בשקולו ייבטח בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה – (1) 1995, להלן – "חוק בית המשפט לענייני משפחה" במקום פסקה 6(ג) יבוא:
- (2) תוכנית הקליטה והשפעתה על טובת הילד והקשר
- "6. (ג) היותו עם הוריו ויציאתו מהחנות, ב-1962 אופן מימוש האחריות ההורית, עובדת הסכסוך והצדדים להחלטת ההורה, הפקדתו אצל הוריו או אצל אדם אחר, או שלילתה, מינוי אפוטרופוס נוסף לילד או קביעת בעל אחריות החלטה חלוטה בבקשה לשינוי מקום המגורים של מוסמך למצאת הבקשה. ישראל או בתוכה."
13. העתקת מקום מגורים בישראל. הוראות סעיף 12 לחוק בתי המשפט לענייני משפחה, אחר-הצדדים להעתיק את מקום מגוריו עם ילדו בישראל, בנסיבות שיש בהן חשש לפגיעה של ממש בקשר ההורי של הילד עם ההורה השני או למרחק של 60 ק"מ ומעלה בענייניו של ילד, לפי סעיף 1(6)(ג) לחוק, לא יגיש בעל דין חוות דעת של מומחה מטעמו
14. הגבלת האחריות ההורית או שלילתה. בית המשפט רשאי להגביל את האחריות ההורית של הורה, לבקשת ההורה השני או דעתו של יחידת הסיוע או אדם אחר, אינו ממלא את אחריותו ההורית לטובת ילדו או שיתאם חוק, במתכוון נגד טובת הילד מינוי מומחה."
19. תיקון חוק בתי דין דתיים (יחידות סיוע), אחרי פסקה (ה) יבוא:
15. אחריות, לגודל סיועו, האסתימטי-הורית
- הקניין לצדדים דתיים; הם לענייניו בראשית המגורים שמומחה לפיכך של הקטינים, אלא אם כן יבואו לדין ויחזיקו זכות של מומחה מטעמו אלא

ברשות בית הדין ולאחר שהוגשה לבית הדין חוות דעת של
יחידת הסיוע או תסקיר מאת עובד סוציאלי כהגדרתו
בסעיף קטן (ג) שבהם המלצה על מינוי מומחה."

20. החלת הוראות חוק . לענין חוק זה, יחולו הוראות הפרק הראשון לחוק הכשרות
המשפטיות המשפטיות הכשרות המשפטיות
והאפוטרופסות, והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962

21. תיקון וביטול הוראות חוק המשפטיות והאפוטרופסות
(א) בחוק הכשרות המשפטיות, הכותרת- "פרק שני- הורים
וילדיהם הקטינים" תימחק; ובכל מקום בחוק הכשרות
המשפטיות, במקום "הפרק השני" יבוא "חוק הורים
וילדיהם".

(ב) הוראות סעיפים 14 עד 17, 18(א), 19, 22 עד 25, 27, 28א' ו-
32 לחוק הכשרות המשפטיות בטלים.

(ג) אחרי סעיף 25 לחוק הכשרות המשפטיות, תבוא הכותרת
"פרק שלישי: אפוטרופסות על פי מינוי".

(ד) בסעיף 26 לחוק הכשרות המשפטיות, במקום המלים
"למלא חובותיו לפי פרק זה" יבוא "אחר אחריותו ההורית
לפי חוק הורים וילדיהם".

(ה) במקום האמור בסעיף 28 לחוק הכשרות המשפטיות, יבוא:
"מת אחד ההורים, תהא האחריות ההורית על הקטין
להורה השני; ואולם רשאי בית המשפט, בנוסף על אותו
הורה, למנות לקטין אפוטרופוס באופן כללי או לעניינים
שיקבע או לקבוע בעל אחריות הורית נוסף כלפי הילד; הוא
הדין אם הוגבלה או נשללה האחריות ההורית של הורה
לפי סעיף 14 לחוק הורים וילדיהם, וכן אם אחד ההורים
אינו ידוע, או שלא היה נשוי להורה השני ולא הכיר בקטין
כבילדו."

(ו) בסעיף 29 לחוק הכשרות המשפטיות, במקום המילה
"אפוטרופסותו" יבוא "אחריותו ההורית".

(ז) אחרי סעיף 32 לחוק הכשרות המשפטיות, הכותרת "פרק

שלישי: אפוטרופסות על פי מינוי, תימחק.

(ח) בסעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית, במקום פסקה (1) יבוא-

"(1) לקטין ששני הוריו מתו או שאחריותם ההורית הוגבלה או נשללה מהם לפי סעיף 14 לחוק הורים וילדיהם."

(ט) בסעיף 38 לחוק הכשרות המשפטית, בכותרת לסעיף המילים "ולפסול דין" יימחקו ואחריה יבוא:

"38. אפוטרופוס שמונה לקטין ישא באחריות הורית כלפי הקטין לפי חוק הורים וילדיהם, בעניינים שנקבעו על ידי בית המשפט, והכל אם לא הגביל בית המשפט את אחריותו."

(י) בסעיף 64 לחוק הכשרות המשפטית, בסיפא, במקום המילים "בנוגע לאפוטרופסות הורה" יבוא "בנוגע לאחריותו ההורית של הורה".

(יא) בסעיף 68 לחוק הכשרות המשפטית, אחרי המילים "בדרך אחרת" יבוא- "לרבות הגבלת האחריות ההורית או שלילתה".

(יב) בסעיף 76 לחוק הכשרות המשפטית, בפסקה (2) במקום והשלישי" יבוא" והפרק השלישי".

(יג) בסעיף 77 לחוק הכשרות המשפטית, בפסקה (2), אחרי המילים "לפי חוק זה" יבוא "או לפי חוק הורים וילדיהם".

(יד) בחוק הכשרות המשפטית, התוספת לחוק תימחק.

21. שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.

ביצוע ותקנות

22. תחילתו של חוק זה 30 יום מיום פרסומו.

תחילה